

John Bunyani elulugu

"Kristlik Kaitsja" väljaanne 1922.

Ellen FanClub File AD. 2002

Sisukord

(puudub 1922.a väljaandes)

1. J.Bunyani sündimine ja kasvatus
2. Bunyani patukahetsus ja ümberpöördumine
3. Bunyani mured jutlustaja ametis
4. Bunyani kuulsus kirjanikuna
5. Bunyani surm
6. *Kronoloogia John Bunyan*
(Logos 1997)
 - 1922.a. tekst ja kõneviis jäetud enamjaolt muutmata (*kaldkirjaga sõnad ja tähed on lisatud mõtte selgituseks ümbertrükkija poolt*).

Eeskõne

Nimi "John Bunyan" on küll kõigis haritud maades tuntud. Mitte kui tugev poliitika mees ei ole ta kuulsaks saanud, vaid mõne raamatu kirjutamise läbi. Kes ei oleks siis mitte lugenud "Ristiinimese tee taeva poole" (teised tõlked: "Kristlase usurännak" Vabaduse Kuulutuse Kirjastus Torontos, 1967 ja "Palveränduri teekond" Logos, 1997.a.) ehk "Hingede linna sõda"!

Raskeil läbikatsumistel ja pikail wangipõlwe aastatel, Kristuse nime tunnistamise pärast, on ta ristiinimese teed ime selgesti tundma õppinud ja nende raamatute läbi nii selge pildi iga ühe lugejale ette seadnud, nagu seda harwa keegi teine on teinud. Need raamatud on paljudes haritud keeltes ilmunud ja ka meie eesti keeles.

Õnnistagu Jumal iga lugejat selle mehe elulugu lugedes ja kihutagu (õhutagu üles) julgemalt ja nobedamalt oma Jeesuse järele astuma.

Seda soovib wennalikus armastuses
Tallinnas, Künla kuus 1922. **M. Prikask.**

T. Liiwi trükk, Kuressaares.

1. J.Bunyani sündimine ja kasvatus.

John Bunyan sündis aastal 1628 Elstonis (*Elstow`is*), Inglismaal. Ta wanemad olid waesed; isa rändas ühest külast teise, et katlaid ja panne paigates oma eluülespidamist teenida. Ta alaline elukoht oli siiski Elston. Isa mõtles, et oleks kasulik kui ta poeg John midagi õpiks; kuid ei olnud ju mingit põhjust seks, et John rohkem oleks pidanud õppima kui ta isa. Mitte kaugel Bedfordist oli waeste laste maksuta kool asutatud. Sinna läks John et lugemist ja kirjutamist õppida. Õppimiseks John suuri edusamme ei teinud, ja nagu ta pärast ise tunnistas, oli suurema jao warsti jälle ära unustanud. Kooli ei jäänud ta kauaks, sest ta pidi isat tema töös aitama ja katlate ning pannide paikamise ära õppima. Niisune eluviis awaldas ta peale paha mõju; ja warsti leidus ainult wäheseid, kes talle wandumises ja sõimamises ligi said. Ta jumalakartmatus paistis kõigile silma, ja muutus inimestele hirmutiseks.

17 wõi 18 aastasena läks Bunyan soldatiks. Ta wõttis osa sõjast kuninga ja parlamendi wahel. Kelle poolel ta wõitles, pole kindlasti teada, kuid on põhjust arvata, et kuninga poole hoidis ja et Kupert (*Kubert/Hubert/Huubert?*), mitte Cromwell, talle eeskujuks oli.

Sel ajal tuli tal juhtumine üle elada, mis ta peale sügawa mõju awaldas. Licesteri piiramisel pidi ta ühest tormijooksust osa wõtma, kuid wiimasel silmapilgul määrati tema asemele keegi teine. Ja kohe esimesel pealetungimisel sai ta asetäitja kuuli läbi surma. See juhtumine ja mõned teised, kus ta surmale ligi oli, mõjusid ta peale nii sügavalt, et ta Jumala armu läbi viimaks patukahetsemisele juhiti. Kuna ta aga seda täiestsüdamest ei teinud, tundis ta ennast õnnetu ja wiletsa olewat ööl kui päeval, hirmsad unenäod ja ilmutused kohutasid teda. Jumala wiha rõhus teda, ja ta pidas ennast kadunud inimeseks.

Neist mõtetest lahti saada tahtes, langes ta uuesti wanade pattude sisse. Ikka enam hakkas ta Jumalat wihkama, ja et ta pattu parem teenida saaks, andis ta oma töö käest. Loomulikuks tagajärjeks oli, et ta nüüd sagedasti igapäevane leib puudus. Mõned kaastundlikud sõbrad soovitasid talle naest wõtta. Tubli naene, arwasid nad, saaks teda aitama hukatusest ära peaseda, mis teda praegu ähwardas. Ta tegi nende nõu järele, ja Jumala arm juhtis ta waliku naesterahwa peale, kelle isa jumalakartlikuna tuntud oli. See oli julge samm. Kuid ta tagajärjed näitasid, et ta õige oli olnud.

Mrs. Bunyan ei olnud mitte kaasawarata; sest ta tõi oma mehele kaks raamatut kaasa, üks oli "praktiline wagadus", ja teine "Lihamehe tee taeva poole". - Kuid Bunyan oli nii sügavale langenud, et ta ainult waewaga lugeda wõis. Ta abikaasa otsustas teda ses asjas aidata. Rõõmuga wõttis Bunyan ta ettepaneku wastu ja wõttis raamatu. Nad lugesid üheskoos sealjuures tegi mrs. Bunyan nii mõnegi märkuse, et ta oma meest Jumala ja Ta püha Sõna juure juhtida. Ta oli õnneliku nooruse, üle elanud, ja kui õnnelik oleks ta nüüd olnud, kui ta nüüdne kodu Jumala kojaks, taewawärawaks saaks.

Ühel pühapäewal Elstonis tuli Bunyanil iseäralik juhtumine üle elada, mis ta peale sügava mõju awaldas. Sel päewal peeti kaks korda jumalateenistust. Kellad, mis kirikusse kutsusid, helisesid ka awalikele löbustustele kutsudes. Ja Bunyan wõttis mõlemast elawalt osa. Õpetaja, tõsine aruandja mees, ei unustanud oma koguduse tähelepanekut juhtida ohtudele ja puhastuse peale, mis pühapäewa pühitsemata jätmise tagajärjeks on.

Bunyan wõttis seda endale südamesse, et ta sabbatikäsust enam üle astuma ei saaks. Ja ometi oli see mulje ainult möödaminev, sest kohe peale lõunasöögi läks ta juba mängu haljal murul pealt waatama. Äkitselt kuulis ta häält, mis taevast näis tulewat: "Tahad sa oma pattudes edasi elada ja põrgu minna, wõi taewast pärida?" Talle näis, nagu seisaks Kristus tema ees ja tahaks teda kohtu ette wiia. Ta jäi mõtlema ja siin sai talle selgeks, et ta seda teed käies ainult hukatust pärida wõib. Kuid see mõte waldas teda ainult silmapilguks. Siis läks ta jälle mängu juure ja ükski ta seltsimeestest ei märganud, missugune wõitlus ta südames käimas oli.

ta südametunnistus ei annud talle aga rahu, ja mrs. Bunyan ei jätnud ühtegi passiwat juhtumit tarwitamatta, ilma et oleks katsunud teda Kristusele wõita; niisama wähe oli ka etteheidetest puudus. "Sina jumalakartmata inimene!", ütles ühel päewal keegi naesterahwas temale, kui ta oma harjunud wiisil uulitsalwanduma ja sõimama hakkas. "Sina jumalakartmata inimene; weel kedagi inimest pole ma oma elus nii wanduma kuulnud, ja sina ükski suudad terwet meie küla noorsugu hukatuse teele wiia!" Bunyan tundis seda enam häbi, et see etteheide naesterahwalt tuli, kes terwes ümbruskonnas hea kuulsuses oli. See etteheide mõjus. Ta jättis wandumise maha ja hakkas pühakirja lugema. Ta naabrid märkasid, et ta ennast muutnud oli, ja kõnelesid temast head, nii tema juuresolekul kui mujal. - See meeldis talle, ja ta püüdis paremat kuulsust omandada.

2. Bunyani patukahetsus ja ümberpöördumine.

Ta töö wiis ühel päeval Bedfordi; seal kuulis ta waeseid naesi uulitsal üheskoos jutte ajawat ja talle näis, et nagu räägiksid nad usu üle. Ta pani oma käru maha ja kuulis neid omaks imestuseks rääkiwat uuestisündimise tarwilikkusest, inimliku südame wankuwusest ja kurja waenlase kiusatusest, kui ka Jumala armust ja halastusest Jeesuses Kristuses.

Need kõned awaldasid ta peale sügawat mõju, sest et ta Elstonis neist asjadest kunagi polnud kuulnud. Neednaesed olid lihtsalt riides ja paistsid õnnelikud olevat. Nende otsekohesus ja selles, et nad täiesti mõistsid, mis nad rääkisid, ei wõinud kahelda. Bunyanil läks korda nemdega tuttawaks saada, ja nad olid walmis talle jumalateedest kõnelema. Nende jutuajamise tagajärjeks oli, et ta tõdesid, millest nad talle Pühakirja põhjal rääkisid, ikka parema meelega wastu wõttis ja nende üle järele mõtles; siiski tegi ta ainult aeglaselt edusamme. Teatud mehed, kes Jumala Jumala armu üle walmis olid üleannetult pilkama, püüdsid teda eksitusse saata, ja kurat ise saatis teda suure hädaohusse mõtte läbi, mis mis õigus tal olevat ütelda, et tal küllalt usku on? Tal ei olewat mingit tõendit, et Jumal teda wastu wõtnud on. See ja muudki sarnased kahtlused andsid naesele oma õpetajaga, herra Giffordiga rääkida ja teda paluda, et ta Bunyani kord jutule wõttis. Nende palwe wõeti kuulda ja Bynian kutsuti õpetaja juure. Paremat ei wõinud tal juhtuda. Giffordi asjalik otsus ja ta laialdased teadmised taltsutasid ta noore sõbra tormilist fantaasiat ja juhtisid ta õigele teele. Mõnigi tema eksiarwamustest kadus iseenesest ja ta leidis õigema tee Jumala tahtmisest arusaamiseks. Selle rahuaja jooksul soovis ta mõne Jumala mehe elutarkust õppida, kes paar aastasada enne teda elanud, sest ta kujutas endale ette, et uued kirjanikud liig teoreetiliselt ja pealiskaudselt kirjutanud olid.

Seal leidis ta ühe kõite Lutheri töödest, mis Pauluse kirja Kalaatia (*Galaatia*) rahwale käsitas; raamat oli nii wana, et ta kätewahel koost laguneda ähwardas. Sellepärast mõistis ta seda nii tarwitada, et ta meister oli. See oli kõige kohasem raamat, mis talle kätte sattuda oleks wõinud, sest ta oli niisama tulise iseloomuga kui Luther. Ükski teine raamat ei olnud talle nii suure wäärtusega, kui see, wäljaarwatud ainult Piibel.

Ta sisemine rahu oli siiski ainult tühise kestvusega. Terwe aasta pikkuselt waewas teda kiusatus Jumalat maha jätta, et ta ühel hommikul, kui weel woodis lamas, waljusti hüüdis: "Ei, mitte tuhandegi eest, mitte tuhandegi eest!" Pika wõitluse järele, kui ta juba meelegeitumise piirini oli jõudnud, kuulis ta

üht häält ütlemat: "Oled sa kunagi selle wastu pannud, et sa Jeesuse Kristuse were läbi õigeks saaksid? Pane tähele, et sa seda (*Teda*) mitte tagasi ei tõuka, kes sinuga räägib!"

Ometi sai talle lõpuks küsimuse täielik ja jäädav lahendus osaks, kui ta ühel päewal wiljapõllul kõndis ja armsaid sõnu kuulis: "Sinu õigus on taewas", ja ususilmaga nägi ta Jeesust Kristust Jumala paremal käel oma õigusena. See oli temale taewa wärawaks ja täielikuks peasemiseks hukatuse paeltest jumalalaste wabadusse.

Järgmine, mis ta Jumala Sõnast õppis, oli - Kristust tunnistamine imeste ees. Ta teatas sellepärast oma tahtmisest kirikuga ühineda ja võeti seal rõömuga wastu. Armulauast osawõttes olid talle iseäranis kallid järgmised sõnad: "Teha seda minu mälestuseks."

Üks sissekanne Bedfordi kirikuraamatus näitab, et missuguses lugupidamises Bunyan oma usuwendade juures seisis. Ühel koosolekul 27. juunil 1657 peetud, wabastati John Bumyan diakoni ametist, sest et ta oma sagedase jutlustamise tagajärjel selle ametikohusid hästi täita ei wõiwat. Mõned ta usuwennad olid teda palunud nende erakoosolekutel mõnda manitsussõna ütelda, ja - kuigi arglikult - täitis ta ometigi nende soowi ja seda nii heade tagajärgedega, et talle ettepanek tehti jutlustajana ametisse astuda. Nad kõnelesid selle üle oma õpetajaga, kes oma nõusolekut avaldas. Tagajärg oli, et Bunyanile jutlustaja koht anti. Kartuse ja värisemisega oma nõrkuse peale tagasi waadates, pühendas ta ennast oma tööle, siiski mitte ilma sisemise tungita ja julgustuseta pühakirja poolt. Pealegi tunnistasid ja tõendasid paljud, et nad tema jutluse läbi äratatud ja pöör(a)tud (*pöördunud*) olid. Ta peale kaebati jutlustamise pärast Eatonis. Kuid usuwennad astusid tema eest wälja ja saawutasid vähemalt niipalju, et teda kauem taga ei aetud.

3. Bunyani mured jutlustaja ametis.

Stuartite tagasitulekuga hakati usuvabadust suurel määral piirama. Jutlustaja amet, nagu Bunyani oma oli kõige raskema trahvi ähwarduse all ära keelatud, ja ta elu oli hädaohus, kuid ta oma jutlustamist ei jätnud. Tükk aega oli Bunyan keelde silmas pidades tagasihoidlik, ja ainult siin-seal julges ta wõõrastes riides ja ööpimeduses jutlustada. Sarnane enesekaitsewiis oli talle wastumeelt, ja otsustas keelu peale waatamata jutlustada.

Kord oli ta Samselli kirjutanud, kus elanikud elawat himu tundsid Jumala Sõna järele - ta lubas tulla kui see Jumala tahtmine olewat. Ametnikud, kes sellest warakult teadmist olid saanud, nad olid ennast ettewalmistanud, nad

olid wahid wälja pannud, kuna neil allakirjutatud kinniwõtmisekäsk käes oli, seks juhuks kui ta jutlustada julgeks. Bunyan teadis missugune hädaoht teda waritseb, teadis ka, et weel üks tee waba oli hädast peasemiseks, kuid ta ei tahtnud sest midagi kuulda. Ta mõtles, et maailm tema arguse pärast ewangeeliumi põlgama hakkab. Nii siis algas ta koosolekut. Ta oli alguspalwe lõpetanud ja luges oma teksti ette, mis järgmiselt kõlas: "Usud sa Jumala Poja sisse?" kui ta rääkima hakkas, astus konstabber (politseinik) ette ja arreteris teda koha peal. Bunyanil ei jäänud muud üle, kui konstaaberile järgneda. Oli juba hilja, ja kohalik kohtunik Wingate oli wälja läinud. Nii siis lasti ta erakorralise heatahtlikkuse märgiks hommikuni *oma* wastutuse peale wabaks. Hommikul awas Wingate kohtuliku asjahaarutuse tähendusega, et katlapaikajal õigust ei olewat jutlustada. Et Bunyan ennast kaitsma saab, wõis tema iseloomu juures oodata; kui ta teadis, et see palju ei aita, sest seadus keelas tal tõepoolest jutlustamise ära.

Kohtunik nõudis: et ta andku lubadus, mitte enam jutlustada, siis wõiwat ta minna. Ainult üks sõna ja ta oli (*oleks*) waba. Kohtukirjutajale oli juba käsk antud lahtilaskmise paberid walmis kirjutada, kui Bunyanile ukse wahel Dr. Lindall vastu tuli. Nende wahel tekkis sõnawahetus. Dr. Lindall nimetas Bunyani selle paha kuulsusega walitseja järeltulijaks, kes apostlitele preestrid ja wariserid niisama wastuseisma panid, kui waskeppi, ja preestrite ning wariseeride järeltulijad ei olewat kaugelt otsida. Lindall sai ärituks (*ärritatud*) ja ta tungis talle tugewamini kallale, kuid ta wastane oli tagasihoidlik ja ei tõendanud midagi, mis igatpidi tõega kokkukõlas (*kooskõlas*) polnud.

Tagajärg oli, et 13. nowembril 1660. a. Bunyani peale kaebus tõsteti, et olewat maal mitmesuguseid koosolekuid pidanud, Inglismaa walitsuselele ja kirikule seega suurt kahju tehes. Tehti teine katse teda wabastada. Keegi mr. Forbes (?) palus teda tungiwalt oma wäheseid waimulike kohustusi maha panna ja tõendas talle, et tal *mittemingisugust* õigust ei olewat jutlustamiseks. See ettepanek lükati rahulikult kuid kindlalt tagasi. Mis jäi tal nüüd muud üle, kui wangimaja? Järgmisel kohtuistungil kaebati tema peale, et ta olewat meelega kirikust eemale hoidnud, kuratlikke plaanisid haududes ja salajastel koosolekutel seadusest üleastudes jutlustanud. Talle tehti ettepanek ennast kaitsta, ta lükkas selle tagasi. Siis olewat ta teatud mõttes kirikuskäija, ja ei jätwad jumalateenistust mitte kuulamata. Kas ta aga kogukonna kirikus käis? Ei. Ja kohtumõistja looga tõi ta oma põhjused ette. See wiis üleüldisele sõnavahetusele, milles Bunyan wastaste pilke ja laimu peale waatamata oma meelerahu lõpuni alal hoidis. Ta tõendas, et olewat weel üks neist wanamoelistest inimestest, kes Jumalat kartwat ja kuningat austawat. Siiski ei tohtiwat kõigi Kuningate Kuninga watu sõnakuulmata olla, ja see (*Tema*,

st. Jumal) olewat talle näidanud, et igäüks töötama peab seda mööda kuipalju talle Jumalalt jõudu on antud. Ta olewat walmis, nagu kohtunikki omal toolil keisrile andma mis keisri kohus ja Jumalale, mis Jumala kohus on. Ta hukkamõistmine oli paratamatta, ja otsus oli: "Wangistatu mõistetakse kolmeks kuuks wangi, ja kui ta ta peale seda nõus pole oma jutlustamist jätma ja kogukonna kiriku minema, tuleb teda määramata aja pealekodumaalt wälja saata ja tagasituleku korral kaelapidi üles puua, kuni ta surnud on."

Mõni aeg peale selle kuulutati kuninga krooniminse puhul üleüldine amnestia wälja, kuid Bunyan jäeti sest wälja. Ta tubli naene (*naine*) katsus tema kohtunikke ja lordi ülemkohtunikke juures kõik teha, mis tema wõimuses seisis, ta oma mehe wabakslaskmist wõimaldada. Kuid kõik asjata, sest kõigi tema palwete peale wastati küsimusega: "Kas ta (*Bunyan*) nõus on jutlustamisest jätma? "

Kuus aastat oli ta wangis olnud, ilma et ta kordagi jalaga sealt wäja oleks saanud; ja oli aegasid, mil ta mure ja kurbus peaaegu üle jõu käisid. Kui ta oma naesest ja lastest jumalaga jättes lahkus, oli tal tundmus (*tunne*), nagu kistaks tal liha kontide pealt ära. "Waeslaps", mõtles ta oma pimedada tütre peale waadates, "missugust wiletsust, häda, nälga ja külma saab saabus sinule tooma, ja ma ei saa sind aidata." Siiski ei lasknud ta muret enese üle wõimust wõtta ja andis oma lapsed Jumala hoole alla.

Kaksteist aastat oli Bunyan wangis. Ta wangieliu kergendasid ainult mõned heasüdamlikud wangihoidjad (*wangivalvurid*), sageli sai taaga kõwasüdameliste wahtide poolt mõndagi paha kannatada. Ainult sõbralikkudele wangihoidjatele oli ta tänu wõlgu, selle eest, et mitte ainult wangikamber elamiseks kõlbuliseks tehti, waid et ta ka aegajalt luba sai oma wendade juures külas käia, lubadust andes, et ta jälle tagasi tuleb. Wiimasest asjaolust anti aga ametiwõimudele teada ja kord keskööl äratati wangihoidja ühe ametniku poolt üle nõudega, et wang ette toodaks. Alles tund aega enne seda oli Bunyan wangimajasse tagasi tulnud, aimates et ta waenlased walwel on.

wiimaks ometi jõudis Bunyanile wabadusetund kätte, 13.septembril 1672.a. Uuesti pidi ta elu algama, sest kõik ta warandus oli läinud. Weel enne wabaksaamist sai ta kuningalt kirjaliku luba jutlustamiseks. Ja kui mr. Rifford ära oli surnud, otsustas kogudus Bunyani õpetajaks walida. --- Ta leidis ruumika kiriku, mis alati kuulajaid tungil (*pungil*) täis oli. Ta jutlused olid sügawalt läbi mõeldud ja hoolsasti wälja töötatud. Abinõud olid tal wäikesed, kuid ta ammutas, nagu ta ütles, waimustust (*waimujõudu*) kõrgemast allikast.

4. Bunyani kuulsus kirjanikuna.

Bunyan teadis, kuidas kirjutada, ja kirjutamine tegi talle lõbu. Mõtted tungisid tal südamest pähe ja siis sõrmede läbi paberile, ja nagu ta esialgse käekirja järeleotsustada võib, pidi tal õige palju aega minema, et raamatule tükivalmis kuju anda. Mõte käis käe eel. Ta esimene kirjatöö ilmus kohe peale selle, kui ta jutlustajaks sai; ta (*see*) oli kwääkerite (*kveekerite*) vastu juhitud ja ilmus pealkirja all: "Mõned piibel(l)ikud tõed". Tõsidus, mis kõigist ta kirjadest välja paistis, avaldas kõige selgemalt ühes kohas ta eluloo kirjelduses: "Jumal ei mänginud mitte (*ei teinud mitte nalja*), kui ta minus arusaamist äratas: kurat ei mänginud (*ei teinud nalja*), kui ta mind mitmel viisil kiusas; niisama vähe oli minul soovi mängimiseks (*nalja tegemiseks*), kui mind põrgu kütked kinni hoidsid - sellepärast ei taha mina mängida (*naljatada*) siin sellest lihtsalt ja awalikult jutustades, *vaid rääkida* nii nagu see *tõesti* sündis."

Järgnesid suuremad kirjatööd, mis tõesti imekspanemisväärased on, kui silmaspidada olusid, milles neid kirjutsti. Ainsamateks kallimateks raamatuteks, mida ta tarwitas, olid konkordans (Piibli sõnaraamat) ja Fosi (?) "Usukannatajate raamat," ja ainukeseks kirjutamise paigaks *oli* ta wangikamber, kus teda alatasa segati.

Wiimane suur töö, mis tema wangimajast välja andis, oli: "minu usutunnistus ja minu teguwiisi põhjus." Eesmärgiks oli õigustada (*põhjendada*) harjumust kõiki kristlasi armulauast osa võtta lasta ilma wahet tegemata. See tekitas suurt meelepaha babtistlaste hulgas, kes ta awalikult tunnistatud usulist kommunismi mässuks Jumala vastu pidasid. --- Teine raamat, mis tema nime surematuks tegi ja alles peale ta lahtisaamist ilmus, oli Bedfordi wangimajas kirjutatud, nimelt Bunyani "Ristiinimese teekond". Mõte oli talle nagu unes ilmunud. Ta tahtis *hoopis* teist kirjatööd kirjutama hakata ja tuli tahtmata selle (*kirjatöö*) peale. Üks mõte järgnes teisele, ja enne kui ta ühe pildi lõpetanud oli, seisis juba teine silmade ees. Ta sulg ei jõudnud küllalt ruttu mõttele järgneda. Ta oli wangimaja elanik, kuid oma kirjeldamata röömuks oli ta ristiinimesi (*ristiinimene*), kes läbi kõigi hädaohtude õnnelikult Jumala paradiisi juhitud. Raamat anti välja alles 1678. Ta (*see?*) sai üle terve maa rahwa seas kuulsaks. 10 aasta jooksul anti välja 12 trükki, ja Inglismaal müüdi teda 100 000 eksemplari, enne kui Bunyan suri. Sest saadik on raamat kõigis tuntud keeltes ilmunud.

Aasta hiljemalt ilmus raamatu teine jagu: "Ristiinimese naene ja ta lapsed." Ristiinimese teekond oli suuremalt jaolt hirmus wõitlus wõidu pärast, ta naese teekond sellewastu on teatud mõõdul mõnus reis oma kodumaale.

(1997.a "Logose" väljaandes on I ja II osa üheks raamatuks kokku pandud, pealkirja all "Palveränduri teekond".)

5. Bunyani surm.

Kuni oma surmani pidi Bunyan südametunnistuse pärast kannatama. Asjaolu, et ta riigikirikuga ei ühinenud, soetas talle kõrgemate ametnike hulgas waenlasi, kes talle igal juhtumisel kahju teha püüdsid. Ta kirik pandi kinni, ja tükk aega pidi ta oma kogudusele waba taewa all jutlust tegema. Oma seisukorra kõikuwust silmas pidades tegi ta warakult testamendi, milles ta kõik oma naesele pärandas. Niimoodi kõige raskema wastu ettewalmistatud, mis talle juhtuda wõis, töötas ta järeljätmata oma Issanda tööpõllul. Ta kuulsus lagunes (*laienes*) ikka laiemale; tal awanesid ikka suuremad wõimalused head teha. Kõike tarwitas ta oma eesmärgi kättesaamiseks, nii et ta osawus koguduse liikmeid sageli imestama pani, millega ta kõige lihtsamaid asju tarwitada mõistis, niisama kui ta raamatutes kirjutatud toredad märkused, mis ta päewaraamatusse ja kaastegelaste aruannete kohta tegi. Londoni lordmayori (linnapea) kaplaniks olles, kui ka liht talupoja külalisena, kellele ta peale lihtsa õhtueine Jumala Sõna pidi kuulutama - igalpool püüdis ta lihtne tööline olla, kes oma töö üle mitte häbeneneda ei tarwitse.

Kewadel 1688 oli ta raskesti haige; kardeti, et ta sureb. Siiski sai ta terweks ja jätkas oma tööd. Kuid surm lähenes kiiremalt, kui tema ja ta truu abikaasa arwata wõisid.

Keegi noormees, kelle isa päranduseta jätta tahtis, palus Bunyani tungiwalt teda isaga ära lepitada. Selleks oli aga tingimata tarwilik, et Bunyan isiklikult wahele astuks ja noormehe isaga räägiks. Nii siis pidi ta 50 miilise (80,45km) reisu ette wõtma, sest nii kaugel elas noormehe isa. Bunyan otsustas reisu ette wõtta, ja õnnelikult kohale jõudes, wiis ta oma ettewõtte (*ettevõtmise*) hea tagajärjega läbi. Asja kordamineku üle rõõmustades, otsustas Bunyan suuremeelisel tagasireisul teele kõweruse sisse teha, üle Londoni sõites, kus tähendatud noormees elas, et talle tagajärjest (*tulemusest*) teatust (*teadet*) wiia. Kui ta oma sõbra mr. Shadochi (*Struwicki?*) elukohani Snow-Hillis jõudis, pidi ta peatama, sest ta oli ennast külmetanud. Ta jäi palawikku

haigeks, ja kuigi alguses loodeti, et ta terveks saab, suri ta siiski peale 10=päewast haigust. Ta surmapäew ei ole kindel. Mõned ütlevad, et see olewat 12., teised *jälle et see* 17. august olnud; kolmandad peavad ta surma päewaks koguni 31. augustit. Bunyani surm sarnanes ta elule: ta jäi lõpuni kindlaks ja suri wõiduröömsalt: "Ma lähen meie Issanda Jeesuse Kristuse Isa juurde, kes mind oma armsa Poja nimel wastuwõtta tahab, kuigi ma patune olen. Ärge nutke minu pärast. Meie saame warsti üksteist jälle nägema, saame uut kiituselaulu laulma ja õnnelikud ning õndsad olema igawesti."

/Lõpp/

John Bunyan (1628-1688)

1628 - 30. novembril ristitakse Elstow' kirikus, umbes miili kaugusel krahvkonna keskusest Bedfordist John Bunyan [*banjan*] (Bunyon, Bunnian), esimene laps katelsepp Thomas Bunyani teisest abielust. Bunyan ise on rõhutanud oma vaesest ja lihtsat päritolu; virelevast lapsepõlvest ometi rääkida ei saa.

1630 - ndad - *Kuigi minu vanemad puudust kannatasid ja neis asjus üsna hoolimatud olid, tahtis Jumal neile südamesse panna, et nad mu kooli saadaksid.* Bunyan käib algkoolis kas Bedfordis või naaberkirikkonnas Houghton Conquestis, aga seda ilmselt vaid mõni talv. Seejärel hakkab ta isa kõrval tööle.

1644 - 20. juunil sureb Bunyani ema, kuu aega hiljem õde Margaret ja isa abiellub uuesti. Küllap on nendel kaotustel ja isa kohesel uuel abielul mängida osa selles, et Bunyan on autobiograafias "Ääretu arm" nimetanud oma lapsepõlve meeletuks (wild). Lohutust ei paku ka elu väljaspool kodu. 1642 on alanud kodusõda. Novembris 1644 värvatakse Bunyan parlamendiarmeesse ja saadetakse Newport Pagnelli garnisoni.

1645 / 46 - Newport Pagnelli lähedal olulisi lahinguid ei peetud. Tõenäoliselt Bunyan lahinguväljale ei saagi. Küll aga kuuleb ta parlamendiarmeed saatnudpuritaanlikke jutlustajaid. Cromwelli laagrilõkete ääres selgitati kongregatsionalistide hoiakuid: umbusku riigikiriku suhtes, iga koguduse õigust ise oma elu korraldada ja selle eest vastutada, kusjuures kogudusse võisid kuuluda vaid need, kelle kogemuste hulka kuulus vaimne uuestisünd.

1647 - Bunyani kompanii saadaetakse laiali ja ta läheb tagasi Estlow'sse.

1648 / 49 - Bunyan abiellub esimest korda (naise nimi ei ole teada). *Olime mõlemad nii vaesed, kui vaene üldse olla saab... ometi oli naisel kaasa võtta "Lihtsa inimese tee taevasse" ja "Vagaduse õpetus".* Nimetatud raamatud -

Arthur Denti *The Plain Mans Path-way to Heaven* (1601) ja Lewis Bayly *The Practice of Piety* (1612) on 17. sajandi kaks kõige tuntumat usuelu käsiraamatut. Abielust sünnib neli last, esimene, Mary, sünnib 1650. aastal pimedana.

1649 / 50-53 - Bunyan elab üle pika ja vaevalise vaimse kriisi, mida ta hiljem kirjeldab autobiograafias "Ääretu arm"

Pärast 1650 - Bunyan kohtub John Giffordiga, Bedfordi baptistikoguduse hingekarjasega.

1654 - Bunyan liitub John Giffordi kogudusega.

1655 - Bunyan kolib Bedfordi ning hakkab *ebaledes, üksinda ja enesega võideldes otsima, milline võiks olla minu kutsumus koguduse töös*. John Gifford sureb.

1656 - Bunyanile antakse õigus avalikult Sõna kuulutada. Vaidlused kveekeritega viivad esimese trüki jõudnud "Mõne evangeeliumitõe selgituseks" (*Some Gospel-Truths Opened*).

1658 - Sureb Bunyani esimene naine. Avaldakse Bunyani esimene evangeliseeriv töö "Ohked Põrgust" (*A Few Sights from Hell*).

1659 - Bunyan abiellub teist korda. Abielust Elizabethiga sünnib kolm last. Bunyan on jutlustajana juba laiemalt tuntud. Avaldakse tema kõige süsteemsem töö "Käsuõpetus ja arm" (*the Doctrine of the Law and Grace Unfolded*).

1660 - Stuardite restauratsioon kehtestab episkopaalse kirikukorralduse. Bunyan on üks esimesi puritaane, kes ebaseadusliku usulise koosviibimise pärast novembris arreteeritakse. Bedfordi kogudus lööb riigikirikust lahku, käib nn. suure tagakiusamise ajal, 1662. aasta ususeaduse (*Act of Uniformity*) vastuvõtmise järel koos salaja.

1661 - Jaanuaris mõistetakse Bunyanile kolmekuune vanglakaristus, kuna ta aga keeldub vandumast, et *ta* enam ei jutlusta, siis pikendakse karistus kaheteistkümnele aastale. Augustis esitab *tema* naine Bunyani vabastamiseks palvekirja, mida ei rahuldata.

1661-72 - Bunyani lastakse vahel vangist ka koju, ta käib Bedfordi koguduse koosolekutel. Pere ülalpidamiseks teeb Bunyan vanglas kingapaelu; suurema osa ajast ta kirjutab.

1661 - Trükitakse Bunyani esimene vanglaraamat "Kasulikke mõtisklusi" (*Profitable Meditations*) Kokku on Bunyan kirjutanud u. 60 eri nimetusega tööd.

1666 - Ilmub Bunyani vaimne autobiograafia "Ääretu arm" (*Grace Abounding*).

1667-72 - Bunyan kirjutab tõenäoliselt "Palveränduri teekonda".

1672 - Märtsis Bunyan vabaneb, valitakse Bedfordi koguduse pastoriks, 9.mail saab ametliku loa jutlustada. Bedfordi kogudus ostab endale koosolekute pidamiseks maja.

1672-88 - Bunyanit, kes jutlustab Hertforshire's, Cambridgeshire'is, Bedfordshire'is, ka Londonis, hakatakse hüüdma piiskop Bunyaniks. Ilmselt ei ole ta ka katelsepaametist.

1960-ndate keskpaik - Bunyan annab "Palveränduri teekonna" sõpradele lugeda ja küsib nõu, kas seda tasub avaldada.

1676 - Sureb Bunyani isa.

1677 - Bunyan vangistakse aasta alguses ja talle määratakse kuuekuuline karistus.

1678 - Ilmub "Palveränduri teekond".

1680 - Ilmub "Isand pahameele elu ja surm" (*The Life and Death of Mr. Badman*), "Palveränduri teekonna" järg.

1682 - Ilmub "Püha sõda" (*The Holy War*). T.S. (baptist Thomas Sherman) avaldab "Palveränduri teekonna" teise osa; tõenäoliselt ajendab see Bunyani oma tööd jätkama (viide: vt. "Palveränduri teekond" Logos 1997, lk. 200).

1684 - Ilmub "Palveränduri teekonna" II osa.

1685 - 80-ndate aastate alguses ägenenud nonkonformistide-vastasest aktsioonidest ajaendatuna teeb Bunyan testamendi; pärandab kogu vara naisele.

1688 - Ratsutades tugeva vihmaga Readingist Londonisse, haigestub Bunyan ja sureb 31. augustil Londonis oma sõbra John Strudwicki kodus. 3.septembril ta maetakse Bunhill Fieldsi Finsburys.

(Kronoloogia, "Palveränduri teekond", Logos 1977)

Ellen FanClub File AD. 2002.
GSM: 56 645 120; Tel. 45 33-729
saareprints@gmail.com